

Maiju Lehmijoki-Gardner ja Joonna Salminen

”In manibus linguae” – Pyhän Benedictuksen luostarisääntö ja sen suomennos pedagogisena projektina

Pyhän Benedictuksen luostarisääntö eli *Regula Sancti Benedicti* on yksi läntisen kristikunnan perusteksteistä. Teksti on perinteisesti liitetty 500-luvulla eläneeseen Benedictus Nursialaiseen, joka tunnetaan vain sääntönsä ja Gregorius Suuren (paavina 590–604) hänestä kirjoittaman pyhimyselämäkerran valossa. Benedictuksen luostarisääntö on vaikuttanut lännen kirkon luostariilikkeeseen ohjaten munkkien ja nunnien arkea, hengellistä elämää ja hallintoa vuosisatojen ajan. Se loi kestävästi perustuksen luostarien sosiaaliselle hierarkialle, hetkipalveluksille ja ihanteille, mutta tekstiä on luettu myös yleisempänä aatteellisena ja hengellisenä kirjoituksena.

Sääntö ilmestyy syksyllä 2010 suomeksi – yhä ajankohtaisena 1 500 vuotta kirjoittamisensa jälkeen. Suomennostyön on tehnyt Helsingin yliopiston opiskelijoiden ohjattu ryhmä 2009–2010. Pyhän Benedictuksen luostarisäännön käännöskollokvion taustalla on Helsingin yliopiston kirkkohistorian osasto, jonka yhteistyökumppaneina ovat saman yliopiston klassillisen filologian oppiaine ja keskiajan tutkimuksen seura Glossa. Kyseessä on samalla pedagoginen kokeilu, jonka tavoitteena on ollut kehittää uusia opettamisen tapoja sekä opettaa suomentamiseen ja kirjojen tekemiseen liittyviä käytäntöjä.

Pyhän Benedictuksen luostarisäännön ansioina pidetään sen ihmistuntemusta, käytännöllisyyttä ja ytimekkyyttä. Siinä yhteisölliset rukoushetket ja muut hengellisen elämän käytännöt yhdistyivät ruumiillisen työn vaalimiseen. Tähän taustaan palautuu myös tunnettu kehoitus *ora et labora*, rukoile ja tee työtä. Sääntö ei ohjaa orjalliseen tai idealistiseen kilvoitteluun vaan korostaa nöyryyttä, kuuliaisuutta ja omasta tahdosta luopumista. Samalla se ottaa huomioon myös inhimilliset heikkoudet. Säännössä lainataan usein *Raamattua*, jonka lisäksi luostariveljiä kehoitetaan lukemaan pyhimyselämäkertoja ja muita varhaisia kilvoituselämän kannalta hyödyllisiä tekstejä. Luostarisääntö käsittää vain noin 60 painosivua, mistä syystä se soveltui suomennettavaksi ja toimitettavaksi yhden lukuvuoden aikana.

Suomennos perustuu ensisijaisesti sääntöeditioon *La règle de Saint Benoît*, jonka ovat toimittaneet Adalbert de Vogüé ja Jean Neufville sarjassa Sources Chrétiennes (osat 181–186). Tärkeänä vertauskohtana on ollut Rudolph Hanslikin toimittama *Benedicti Regula* sarjassa Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (osa 75). Sekä Source Chrétiennes -sarjaa julkaiseva kustantamo Cerf että toimitussarjasta Corpus Scriptorum

Ecclesiasticorum Latinorum vastaava Itävallan tiedeakatemia myönsivät oikeuden käyttää latinankielisiä editioitaan suomennoksen pohjana. Myös kustannustiedusteluilla oli pedagogisia tarkoituksia, sillä arvovaltaisille kansainvälisille akateemisille tahoille kirjoittaminen vaatii harjoittelua.

Säännön suomennos on yhteisöllisen benediktiinihengellisyyden mukaisesti ollut useissa käsissä. Käännöskollokvioon otettiin viisitoista perustutkinto- ja jatko-opiskelijaa Helsingin yliopistosta ja yksi Turun yliopistosta. Kollokvion ohjaajina ja vetäjinä toimivat yleisen kirkkohistorian dosentti Maiju Lehmijoki-Gardner ja historian tutkija, FM Tuija Ainonen. Lehmijoki-Gardner koordinoi kollokviota kokonaisuutena sekä ohjasi johdannon kirjoittamisessa ja tiedottamisessa. Hän laati teoksen selitysosuuden, mutta ryhmäläiset antoivat sitä koskevaa yksityiskohtaista palautetta. Tuija Ainosen vastuulla oli suomennostyön ohjaaminen sekä käännöksen yhtenäisyyden varmistaminen. Hankkeesta tiedotettiin koko ryhmän yhteistyönä.

Tekstin suomennos ja raakakäännösten yhteinen hiominen olivat kollokvio-työskentelyn kivijalka. Jokaisella oli omat suomennettavat kappaleensa ja he toimivat myös tiettyjen kappaleiden vertaistarkastajina. Moodlen virtuaalinen oppimisympäristö palveli klassista sivustystä oivallisesti. Lisäksi kokonaisuus käytiin yksityiskohtaisesti läpi noin 20 ryhmätapaamisessa. Oppilaita motivoi ensisijaisesti hankkeen sisällöllinen mielekkyys, mutta toki työskentelystä saatiin myös opintopisteitä.

Koska päämääränä oli suomentaa ja julkaista sääntö sekä kirjoittaa siihen johdanto ja kommentaari, tapaamiset edellyttivät tarkkaa aikataulua. Suomennoksen ensiversio oli valmis puolen vuoden jälkeen, mutta viimeistely tarkaksi ja sujuvaksi kokonaisuudeksi vaati vielä saman verran aikaa. Oppilaat alkoivat työstää omia osa-alueitaan johdannosta marraskuussa. Työnjako perustui ohjaajan laatimaan dispositioon. Esimerkiksi yksi oppilas kirjoitti Benedictuksen henkilöhistoriasta, toinen hänen luostarisääntönsä kielestä ja kolmas hänen perustamastaan Monte Cassinon luostarista. Johdantoon laadittiin lyhyin selityksin varustettu bibliografia, jotta teoksen lukijat löytäisivät aihetta koskevan kirjallisuuden pariin.

Kääntäjät joutuivat usein pohtimaan erilaisten käännöstopojen ja -vastineiden eroja. Joskus vain muutaman rivin mittaisen käännöksen hiominen vaati paljon aikaa. Esimerkiksi Benedictuksen monet lainaukset *Raamatusta* muodostuivat kääntämisen kannalta haasteellisiksi. Kun säännön kuudennessa luvussa teroitetaan munkeille hiljaisuuden (*taciturnitas*) merkitystä, se tehdään muistutuksella *mors et vita in manibus linguae*. Taustalla on Sananlaskujen kirjan (18:21) opetus siitä, että ”kielellä on vallassansa kuolema ja elämä”. Jo sanajärjestyksen vuoksi lainausta ei voida suoraan ottaa lukijoille tutusta vuoden 1992 kirkkoraamatusta. Säännön raamatunviitteet onkin käännetty suoraan Benedictuksen tekstistä, joka ei aina noudata tarkkaan edes *Raamatun* latinankielisten käännösten sanamuotoja. Esimerkiksi *Vulgata* antaa mainitun Sananlaskujen

kirjan kohdan yksikkömuotoisena – kuten myös hepreankielinen teksti, jonka mukaan kuolema ja elämä ovat ”vain” yhdessä kädessä (*bejad*).

Yhteistyöskentelyn yhtenä vahvana puolena oli eri oppialojen tietopohjan yhdistäminen. Klassillisen filologian opiskelijat tunsivat latinan kieliopin yksityiskohdat syvemmin kuin teologit ja historioitsijat. Teologit puolestaan taisivat erityisen hyvin esimerkiksi liturgiaan liittyvää vaikeaa terminologiaa, ja historian opiskelijat hallitsivat luostarielämään liittyvät hallinnolliset asiat.

Hyvä esimerkki tieteiden välisestä painotuserosta on keskustelu, joka käytiin Benedictuksen käyttämästä ilmauksesta *inclina aurem cordis tui*. Erästä klassisen filologian opiskelijasta ajatus ”sydämen korvan kallistamisesta” oli erikoinen – kiertoilmaus ”sisäinen korva” olisi hänen mukaansa luontevampi. Teologian opiskelijat kuitenkin muistuttivat ”sydämen korvan” esiintyvän usein vanhassa teologisessa kielenkäytössä. Näin ilmauksen sisältävän lauseen suomennokseksi tuli: ”Kuuntele, poikani, mestarin ohjeita ja kallista sydämesi korva niiden puoleen.”

Työntäyteisen vuoden jälkeen tärkeä teksti kommentaareineen on pian saatavilla suomeksi. Pyhän Benedictuksen luostarisäännön suomentamiseen osallistuneet ovat saaneet viettää kiinnostavan, opettavaisen ja inspiroivan vuoden *in manibus linguae*, kielen ja kääntämisen pauloissa. Valmis suomennos ilmestyy syksyllä 2010 Basam Booksin Ikuiset klassikot -sarjassa.